

УДК 379.8:502

С.С.МАХЛИНЕЦЬ
Мукачівський державний університет

ВИКОРИСТАННЯ ПАМ'ЯТОК ПРИРОДИ У ПРИРОДНИЧОМУ ТУРИЗМІ

Природничий туризм ґрунтується на видах рекреаційної діяльності, які передбачають мінімальне втручання у навколишнє середовище; зорієнтовані на пізнання рослинного, тваринного світу та ознайомлення з унікальними об'єктами неживої природи. До таких видів діяльності належать прогулянково-споглядальна рекреація та природознавчі екскурсії.

Природознавчі екскурсії здійснюються з метою пізнання унікальних природних об'єктів та комплексів. Відповідно до об'єктів пізнання вони поділяються на: зоогеографічні, ботанічні, геолого-геоморфологічні, гідрологічні, ландшафтні. За формою проведення природознавчі екскурсії є екскурсіями-прогулянками. Екскурсанти більш-менш самостійно ознайомлюються із об'єктами природи на маршруті, роль екскурсовода полягає у коментуванні того, що в цей момент вони споглядають.

Об'єктами екологічних екскурсій можуть бути як природні, так і культурні визначні місця та пам'ятки, ландшафти, де традиційна культура складає єдине ціле з довкіллям. Найбільш привабливі для екотуристів унікальні незаймані природні комплекси та об'єкти неживої природи [1, с. 5-6], серед яких – численні пам'ятки природи.

Пам'ятка природи – територія на якій розташований рідкісний об'єкт живої чи неживої природи, або інший визначний об'єкт, який охороняється та має цінність з точки зору науки, історії і культури.

Пам'ятки природи – окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне та пізнавальне значення і охороняються у правовому порядку з метою збереження їх у природному стані.

Пам'ятка природи – природоохоронна територія, на якій розташований окремий унікальний природний об'єкт, який охороняється за своїм науковим, навчально-просвітницьким, історико-меморіальним або культурно-естетичним значенням. До пам'яток природи належать, наприклад, унікальні геологічні оголення, печери, водоспади, озера, метеоритні кратери тощо.

Пам'ятки природи діляться на ботанічні, гідрологічні, геологічні, гідрогеологічні, зоологічні та комплексні.

Гідрологічна пам'ятка природи – природоохоронна територія, пам'ятка природи, яка включає в себе водні об'єкти (водойми, водоспади, джерела і т. д.), що мають наукову, культурно-пізнавальну або естетичну цінність і охороняються державою.

Геологічні пам'ятки природи – унікальні або типові геологічні об'єкти, що мають наукову, культурно-пізнавальну або естетичну цінність і охороняються державою.

Серед геологічних пам'яток природи розрізняють основні групи: стратиграфічні – стратотипи, класичні і опорні розрізи ярусів і ін. підрозділів стратиграфічної шкали, а також геологічних формацій; петрографічні – окремі оголення або ділянки масивів гірських порід, що мають характерні структурно-текстурні особливості і є еталонами типів гірських порід; мінералогічні – місцезнаходження рідкісних або добре виражених мінералів і руд, що характеризують еталонні типи мінералоутворення; палеонтологічні – унікальні місцезнаходження викопної фауни і флори (скам'янілостей, відбитків, слідів життєдіяльності); тектонічні – характерні форми тектонічних структур, складчастих і розривних порушень, свідчення минулих землетрусів; геоморфологічні – живописні скелі, кручі, каньйони і химерні форми рельєфу, зумовлені особливостями геол. будови місцевості, печери і інші форми карсту, сліди зледеніння, місця падіння великих метеоритів; гідрогеологічні – природні і штучні джерела, унікальні за фізико-хімічним складом, що використовуються в бальнеологічних або інших цілях.

Ботанічні пам'ятки природи – окремі дерева чи рослинні асоціації, котрі мають вагоме наукове, культурне, історичне або естетичне значення та повний заповідний режим.

Зоологічна пам'ятка природи – природоохоронна територія, пам'ятка природи, котра включає в себе природні комплекси – окремі місця поширення дикої фауни.

Природознавчі екскурсії проводяться після попереднього аналізу стану природних ресурсів, визначення маршрутів, розробки лімітів. Вони повинні враховувати специфіку природних, соціально-економічних, етнічно-культурних особливостей території, тривалість та протяжність маршруту. Підготовча робота передбачає прокладання маршрутів в природному середовищі, облаштування їх, підготовку екскурсіводів. Відмінною рисою методики показу об'єкта природи є те, що джерелом інформації виступає сам об'єкт живої й неживої природи, а не подія, з ним зв'язане. На відміну від об'єктів інших екскурсій об'єкти живої природи перебувають у постійному русі, у взаємозв'язку. При показі об'єктів застосовують природничий аналіз, порівняння, прийом зорової реконструкції [3].

Можливість безпосереднього спілкування із природою надає можливість людині не лише розширити свій екологічний кругозір новими знаннями та уявленнями про життя світу природи, але й поповнити емоційно-чуттєву сферу світогляду новими яскравими емоціями відносно певних екологічних об'єктів та явищ. Саме такі знання чуттєво пережиті, емоційно сприйняті людиною стають для неї ціннісними і поповнюють її систему цінностей, яка стає основою визначення мотивації всієї практичної діяльності людини щодо природи.

Література

1. Олійник Я.Б., Гетьман В.І. Екологічний туризм на теренах національних природних парків і біосферних заповідників України в міжнародний рік екотуризму та гір / Я.Б.Олійник,

В.І Гетьман. - У кн. : Вісник. Географія. Випуск 48. - ВПЦ "Київський університет", 2002. - С. 5-11.

2. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : реком. МОНУ як навч. посібник для студ. ВНЗ / Б.П.Пангелов. – К : Академвидав, 2010. – 248 с.

3. Савина Н.В. Организация экскурсионной деятельности : учебно-практ. пособие / Н.В. Савина. - М. : МЭСИ, 2000. - 96 с.

УДК 911:338

Г.В.МАШКА, М.В.БАБІЛЯ
Мукачівський державний університет

ПРОГНОЗНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Вирішення завдань підвищення ефективності рекреаційно-туристичної сфери потребує розробки заходів щодо поліпшення екологічної ситуації, посилення регулювання процесами використання ресурсів та виробництво послуг відпочивальникам.

Серед важливих методів комплексного аналізу рекреаційно-туристичної сфери є прогнозування. Для визначення напрямів розвитку рекреаційно-туристичного природокористування виникає необхідність наукового передбачення майбутню ситуації з потоками відпочивальників і як наслідок – зміна навантаження на природно-рекреаційні території.

Прогнози природно-рекреаційних ресурсів характеризують їх залучення до господарського використання та охоплюють усі види суспільного відтворення та природне середовище: природно-заповідний фонд, створення природно-рекреаційних комплексів, виявлення територій з цінними оздоровчими властивостями. Демографічні прогнози охоплюють зміни потоків відпочивальників. Вони включають показники чисельності місцевого населення та зміну його оздоровчих потреб. Прогнозування соціального розвитку включає дослідження тенденцій у доходах населення та структуру витрат на оздоровчі послуги, а також зміни у рекреаційно-туристичній інфраструктурі.

Прогнозування у рекреаційно-туристичній сфері має чітко виражений соціальний характер. Функція прогнозування полягає у забезпеченні наукового фундаменту, всебічного соціального вивчення перспективних рішень [4, с. 21]. Його завдання полягають у виявленні соціальних проблем, які гальмують процеси соціально-економічного розвитку, пошуку ресурсів для виконання намічених планів. При формування регіональної стратегії розвитку доцільно проаналізувати фахову літературу, яка містить досвід пострадянських країн у вирішення таких наукових проблем. О. М. Швецов охарактеризував російську практику перспективного планування територіального розвитку, всебічно дослідив досвід розробки стратегій, програм і прогнозів, запропонував рекомендації щодо систематизації відповідного інструментарію регіональної політики [5,с.31]. Необхідність такої систематизації породжена зміною парадигм регіонального управління від оперативно-кризового реагування до

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>